

გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების გავლენა სასურსათო უსაფრთხოებაზე: კონცეპტუალური გამოწვევები და ემპირიული ტენდენციები

ეთერ ხარაიშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
eter.kharaishvili@tsu.ge
<https://orcid.org/0000-0003-4013-7354>

ლელა ადუაშვილი

ეკონომიკის სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
lela.aduashvili@tsu.ge
<https://orcid.org/0000-0001-5830-6924>

ანოტაცია

სტატიაში გაანალიზებულია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის გამომწვევი მიზეზები და განვითარების ტენდენციები. შეფასებულია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის გავლენა სასურსათო უსაფრთხოებაზე. განსაზღვრულია სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის განმაპირობებელი ძირითადი ფაქტორები. მოცემული მიმართულებით იდენტიფიცირებულია კონცეპტუალური გამოწვევები და ემპირიული ტენდენციები. შესწავლილია ცალკეული ქვეყნის ჩართულობა სასურსათო პროდუქტების სავაჭრო ინტერვენციებში. გამოვლენილია ქვეყნების ზოგადი საპასუხო პოლიტიკურ-ეკონომიკური ქცევა და გაანალიზებულია დეგლობალიზაციის პროცესის მიმდინარეობა. გლობალური სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით შემუშავებულია დასკვნები და შემოთავაზებულია რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: გეოეკონომიკური ფრაგმენტაცია, გლობალიზაცია, სასურსათო უსაფრთხოება, კონცეპტუალური გამოწვევები, ემპირიული ტენდენციები.

შესავალი

გლობალიზაციამ და ინტეგრაციული პროცესების განვითარებამ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში განავითარა საერთაშორისო ვაჭრობა, გამოიწვია ეკონომიკური ზრდა და კეთილდღეობის ამაღლება. ინტეგრაციის გამო მსოფლიო უფრო ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთდამოკიდებული გახდა, რამაც ომების შემცირების შანსიც კი წარმოქმნა. თუმცა, ათწლეულების მანძილზე ზრდადი გლობალური ინტეგრაციის გამო ეს ტენდენცია შეიცვალა და ამჟამად მსოფლიო შევიდა ერთგვარი ტურბულენტობის, დაუცველობისა და შეფერხების ფაზაში. შესაბამისად, გართულდა საერთაშორისო თანამშრომლობა, მაგალითად, მიმდინარე ეტაპზე შეფერხებულია გლობალური მიწოდების ჯაჭვები, ხოლო სასურსათო დაუცველობა მნიშვნელოვან რისკებს ქმნის 2030 წლისთვის დაგეგმილი ნულოვანი შიმშილის პრობლემის აღმოსაფხვრელად (United Nations, 2023).

გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის გაღრმავებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს საქონლის, სერვისების, ტექნოლოგიების, კაპიტალისა და რაც ძალიან მნიშვნელოვანია მოსახლეობის მობილობაზე. ევროკავშირის ერთიან ბაზარზე ფორმირებული ოთხი სახეობის თავისუფალი ნაკა-

დი (საქონლის, მომსახურების, კაპიტალისა და მოსახლეობის) გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის ახალ ეპოქაში გადადის და გარკვეულ რისკებთან არის დაკავშირებული.

რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა სასურსათო უსაფრთხოების გლობალური კრიზისი კიდევ უფრო გააღრმავა და მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენა მოახდინა მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევაზე. ამ კონფლიქტის დაწყების შემდეგ არსებითად შემცირდა სურსათის წარმოების მოცულობა და შეიცვალა წარმოების განლაგება, სურსათზე ფასებმა კი ისტორიულ მაჩვენებლებს გადააჭარბა და გლობალურ სასურსათო უსაფრთხოებას მნიშვნელოვანი გამოწვევები შეუქმნა.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სამყარო დაყოფილია განცალკევებულ ეკონომიკურ ბლოკებად განსხვავებული იდეოლოგიით, პოლიტიკური სისტემებით, ტექნოლოგიების სტანდარტებით, ტრანსსასაზღვრო საგადასახადო და სავაჭრო სისტემებით, სარეზერვო ვალუტებით და სხვა.

ზემოთ დასახელებული გეოპოლიტიკური ვითარების პირობებში შენელდა გლობალური ეკონომიკის ზრდა და გამოიკვეთა გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის ტენდენციები, რაც კიდევ უფრო ღრმავდება რუსეთ-უკრაინის ომის შედეგად.

გეოეკონომიკურმა ფრაგმენტაციამ სხვადასხვა სახის რისკები შეიძლება წარმოქმნას, მაგალითად, შემცირებული ეკონომიკური ზრდა, ფინანსური სტაბილურობის საფრთხე, გლობალური ვაჭრობისა და მიწოდების ჯაჭვების მოშლა, ომები და სხვა. ასევე, აღსანიშნავია ისიც, რომ ბოლო პერიოდში მნიშვნელოვნად გაიზარდა პროტექციონიზმის პოლიტიკის გატარების შემთხვევები და პასუხი გასაცემია კითხვებზე: როგორ არის დაკავშირებული გეოეკონომიკური რისკები დეგლობალიზაციის პროცესთან? პროტექციონიზმი დეგლობალიზაციის მამოძრავებელი ძალაა, თუ დეგლობალიზაციის შედეგი? ამ და სხვა კითხვებზე პასუხის გასაცემად აუცილებელია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების შეფასება. რისკების ანალიზი საჭიროა იმის დასადგენად, თუ რა გავლენა შეიძლება მოახდინოს საერთაშორისო ურთიერთობების გაუარესებამ საერთაშორისო ვაჭრობასა და ურთიერთდაკავშირებული გლობალური ღირებულების ჯაჭვებზე.

მსოფლიო სასურსათო უსაფრთხოების ტენდენციების, მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევისა და სასურსათო უსაფრთხოებაზე გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის გავლენის შეფასებისათვის გადამწყვეტია გამოვლინდეს ამ პროცესის კონცეპტუალური პირობები. ამასთან, მნიშვნელოვანია კონცეპტუალური ანალიტიკური დისკუსია ემპირიული ტენდენციების შეფასებითაც განხორციელდეს.

კვლევის კითხვები

RQ1: რომელი ფაქტორები და მიზეზები იწვევს გეოეკონომიკურ ფრაგმენტაციას?

RQ2: როგორია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის ტენდენცია მიმდინარე ეტაპზე?

RQ3: რა გავლენას ახდენს გეოეკონომიკური ფრაგმენტაცია სასურსათო უსაფრთხოებაზე?

RQ4: რა კონცეპტუალური გამოწვევებია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის მიმართულიებით?

RQ5: რომელი ემპირიული ტენდენციები იკვეთება გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის სასურსათო უსაფრთხოებაზე გავლენის თვალსაზრისით?

RQ6: როგორ არის დაკავშირებული გეოეკონომიკური რისკები დეგლობალიზაციის პროცესთან?

RQ7: პროტექციონიზმი დეგლობალიზაციის მამოძრავებელი ძალაა, თუ დეგლობალიზაციის შედეგი?

კვლევის მიზანი

კვლევის მიზანია სასურსათო უსაფრთხოებაზე გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების გავლენის შეფასების საფუძველზე კონცეპტუალური და ემპირიული ტენდენციების გამოვლენა და ძირითადი გამოწვევების დაძლევის გზებზე რეკომენდაციების შემუშავება.

კვლევის მეთოდოლოგია

საკვლევი პრობლემის ირგვლივ მოძიებული სამეცნიერო პუბლიკაციებისა და საერთაშორისო ანგარიშების დამუშავების პროცესში გამოყენებულია კვლევის მეთოდები, როგორიცაა ფაქტორული, ანალიზის, სინთეზის, შედარების, ინდუქციისა და დედუქციის.

Scoups-ის, Web of Science-ისა და Science Direct-ის სამეცნიერო ბაზებზე დაყრნობით ჩატარებულია ბიბლიოგრაფიული კვლევა. შესწავლილია Global Trade Alert-ის ოფიციალური მონაცემები, რომელიც გაფილტრულია პროდუქტის ცენტრალური კლასიფიკაციის (CPC) 01 (სოფლის მეურნეობის პროდუქტები) და 02 (ცხოველური პროდუქტები) კოდებით.

მონაცემთა ვიზუალიზაციის პროცესში გამოყენებულია Microsoft Excel-ის, Datawrapper-ისა და Canva-ს პროგრამები.

ლიტერატურის მიმოხილვა

მსოფლიოს სავაჭრო ბლოკებად დაყოფა უარყოფით გავლენას ახდენს გლობალურ სავაჭრო ნაკადებზე. ფრაგმენტაციის შედეგად მაღალია კეთილდღეობის დანაკარგები. ამასთან, გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციით უპირატესად ღია ქვეყნები ზარალდებიან. შესაბამისად, გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების შეფასება მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ვაჭრობაზე უარყოფითი გავლენის შესამცირებლად.

მეცნიერთა მიერ პასუხი გაცემულია კითხვაზე რა ეკონომიკური შედეგები მოჰყვება გეოპოლიტიკური ფრაგმენტაციის ვაჭრობაზე? ასევე, ზოგადი ნონასწორობის სავაჭრო მოდელის გამოყენებით შეფასებულია ვაჭრობისა და კეთილდღეობის ეფექტები, რომლებიც წარმოიქმნება მსოფლიო ვაჭრობის ფრაგმენტაციის შედეგად (Campos et al., 2023). გამოვლენილია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის ძირითადი მიზეზები და შედეგები (Norrington, 2024).

დღეს ფირმების დიდ ნაწილს უწევს რეაგირების მოხდენა გაზრდილ გეოპოლიტიკურ რისკებზე. შესაბამისად, ცდილობენ პროდუქტის წარმოების დივერსიფიკაცია მოახდინონ გეოგრაფიულად და გეოპოლიტიკურად უფრო ახლოს მდებარე ტერიტორიებზე. მიმდინარე ეტაპზე გეოპოლიტიკური რისკის შეფასება ყველაზე მნიშვნელოვანია ფირმებისთვის, რადგან მოთხოვნისა და დანახარჯების ფაქტორები ჯერჯერობით კვლავ განაპირობებს წარმოების გაადგილებას ევროკავშირიდან, თუმცა, გაადგილების შესახებ მიღებული გადაწყვეტილებები გავლენას ახდენს ფასზე (Attinasi et al., 2023).

გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის მზარდი რისკები ართულებს საერთო გამოწვევებზე რეაგირებას და მოითხოვს გადამწყვეტი ნაბიჯების გადადგმას პრაგმატული გადაწყვეტილებების მისაღებად. გლობალური მშვიდობის დივიდენდი მცირდება, მასთან ერთად შემცირების ტენდენციისაა დაუცველთა მხარდასაჭერად არსებული რესურსები. გლობალურ ვაჭრობას აფერხებს მზარდი პროტექციონიზმი, რაც თავის მხრივ ანადგურებს ინტეგრაციის შედეგად მიღებულ პოზიტიურ შედეგებს. პრაგმატული გადაწყვეტილებები მსოფლიო ეკონომიკის მდგრად განვითარებას შეუწყობს ხელს (International Monetary Fund, 2023).

რუსეთსა და უკრაინას შორის კონფლიქტის ესკალაციასთან ერთად, ორი ქვეყნის დომინანტური პოზიცია გლობალურ სასურსათო ლანდშაფტში თანდათან შესუსტდა და გლობალური სასურსათო უსაფრთხოების მდგომარეობა უარესდება (Belik, 2020). პრობლემურია ყოველწლიურად ზრდადი სასურსათო პროდუქტების გლობალური მოთხოვნის დაკმაყოფილება. ცვალებადია მხოლოდ პრობლემის განმაპირობებელ ფაქტორთა (სოციალურ-ეკონომიკური, ბუნებრივი, კულტურული, პოლიტიკური) ზემოქმედების დონე (Aduashvili, 2023).

ქვეყნები, რომლებიც დიდად არიან დამოკიდებულნი რუსეთსა და უკრაინაზე სურსათის დეფიციტის საფრთხის წინაშე დგანან და საერთაშორისო საზოგადოებას ზოგადად მიაჩნია, რომ გლობალური სასურსათო კრიზისი მოხდა.

გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის გავლენა სასურსათო უსაფრთხოებაზე განსაკუთრებით მძიმეა. სხვა ფაქტორებთან ერთად, აღნიშნული ფაქტორი, სავარაუდოდ, გაართულებს გლობალურ სასურსათო დაუცველობას და ღრმა გავლენას მოახდენს მსოფლიო წესრიგის მომავალ განვითარებაზე. სასურსათო უსაფრთხოება, თავის მხრივ, დამოკიდებულია სასურსათო ბაზრების ეფექტიან ფუნქციონირებაზე და მდგრადი სატრანსპორტო გადაზიდვების უზრუნველყოფაზე (Kharashvili & Gechbaia, 2023). შესაბამისად, მნიშვნელოვანია სასურსათო პოლიტიკის პრიორიტეტების განსაზღვრა (Kharashvili, 2021).

დღეს მსოფლიო წესრიგს განსაზღვრავს მრავალი დიდი ბლოკი და კოალიცია ახალი წესებისა და ურთიერთპასუხისმგებლობის ფარგლებში. თუმცა, მეცნიერები აღნიშნავენ, რომ გეოეკონომიკური ფრაგმენტაცია, როგორც ახალი კოალიციების ეპოქა, გამოიწვევს მსოფლიო სისტემის რეკონფიგურაციას, მზარდ ტურბულენტობასა და გაზრდის სასურსათო დაუცველობას (Grinin et al., 2017).

რუსეთის შეჭრამ უკრაინაში გამოიწვია ძირითადი სასაქონლო ბაზრების განლაგების ცვლილება, ასევე, ქვეყნებმა შეზღუდეს საქონლით ვაჭრობა. შედარებით ახალი პოლიტიკის გატარების გამო აგროსასურსათო პროდუქცია განსაკუთრებით დაუცველი აღმოჩნდება უფრო მძიმე გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის პირობებში.

ომით გამოწვეული კონფრონტაცია შეფასებულია როგორც თანამედროვეობის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა, რომელიც ნეგატიურ გავლენას ახდენს სოციალურ ურთიერთობებზე, ეკონომიკურ განვითარებაზე, სასურსათო უსაფრთხოებაზე, პოლიტიკურ საქმიანობებსა და სხვ. კონფრონტაციის ნეგატიური გავლენის შემცირების გზების განსაზღვრა აგროსასურსათო წარმოების მდგრადი განვითარებისა და სასურსათო უსაფრთხოების მიზნების მიღწევის მნიშვნელოვან პირობად არის მიჩნეული (Kharashvili, 2023).

შემდგომმა ფრაგმენტაციამ შესაძლებელია გამოიწვიოს კიდევ უფრო მეტი დაქსაქსულობა სასაქონლო ბაზრებზე, რაც თავის მხრივ, ფასების დიდი რყევების საფუძველი გახდება. აღნიშნული პროცესი გააღრმავებს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემას, რადგან დაბალი შემოსავლის მქონე ქვეყნები მოსახლეობის გამოსაკვებად განსაკუთრებით დამოკიდებული იქნებიან სურსათის იმპორტზე (Alvarez et al., 2023).

ყველასთვის ცვალებად და გლობალიზებულ სამყაროში სურსათით უზრუნველყოფა უდიდესი მნიშვნელობის კრიტიკულ გამოწვევად რჩება. მიწასა და სხვა რესურსზე კონკურენტული პირობების გათვალისწინებით სასურსათო უსაფრთხოების გამოწვევა მოითხოვს ინოვაციურ გადაწყვეტილებებს, რათა მოკლევადიანი და გრძელვადიანი განვითარების მიზნების შესაბამისად მოხდეს გარემოსდაცვითი და სოციალური მიზნების დაბალანსება (Müller et al., 2020).

გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის პირობებში ახალი სავაჭრო შეზღუდვების რიცხვი მკვეთრად გაიზარდა ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში. ისინი 2019 წლიდან სამჯერ მეტია (Gramegna, 2024). ამასთან, გეოეკონომიკური ფრაგმენტაცია ვაჭრობის შეზღუდვების შემთხვევაში საქონელს უფრო დაუცველს ხდის (Alvarez, 2023). ენერგეტიკული, მინერალური და აგრო-

სასურსათო პროდუქტების ორმხრივი სავაჭრო ნაკადების შესწავლით დადგენილია, რომ ეკონომიკური ფრაგმენტაცია დიდ გავლენას ახდენს საერთაშორისო ვაჭრობაზე (Alvarez, 2023).

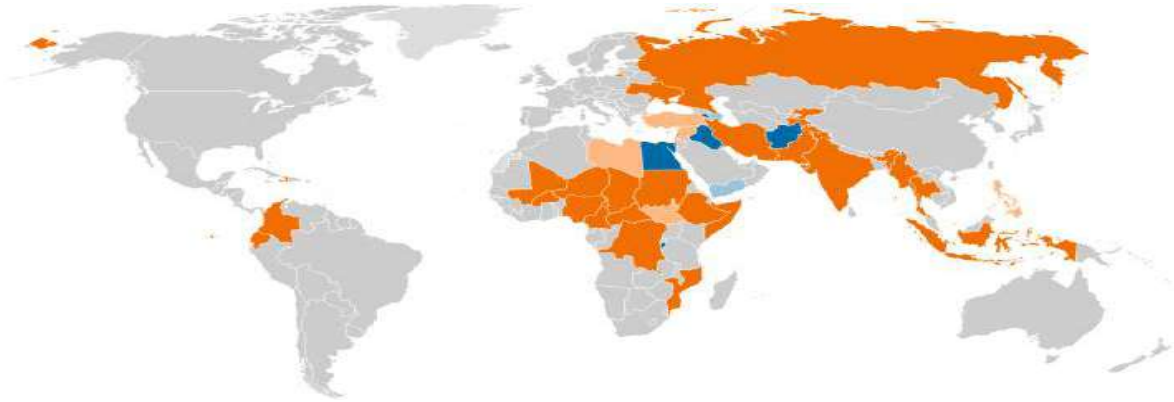
დისკუსია და ანალიზი

2023 წელს მსოფლიო მოსახლეობის (8 045 მლნ ადამიანი) 29% (2 326 მლნ ადამიანი) განიცდიდა ზომიერ ან მძიმე სასურსათო დაუცველობას. სამწუხაროდ, მძიმე სასურსათო დაუცველობის წინაშე ჯერ კიდევ 864 მლნ ადამიანია (FAO et al., 2024). სასურსათო დაუცველობის კონცენტრაცია და განაწილების სიმძიმე განსხვავებულია მსოფლიო რეგიონების მიხედვით. პრობლემა განსაკუთრებული სიმძიმით აღიქმება აზიისა (467 მლნ ადამიანი) და აფრიკის (316 მლნ ადამიანი) რეგიონებში (FAO et al., 2024).

სასურსათო დაუცველობის პრობლემას არაერთი ფაქტორი განაპირობებს, თუმცა, ძირითადი ფაქტორებია: ეკონომიკური ვარდნა, კლიმატის ცვლილება, კონფლიქტი და შემოსავლების უთანასწორობა. აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში მნიშვნელოვნად გაართულდა გეოპოლიტიკური მდგომარეობა. 2021 წლიდან 28 სახელმწიფოში გაძლიერდა კონფლიქტით გამოწვეული რისკები (იხ. რუკა 1; Kinnear, 2024).

რუკა 1.

კონფლიქტის ინტენსივობის ინდექსი, რისკის ცვლილება 2021 წლის I კვარტალში

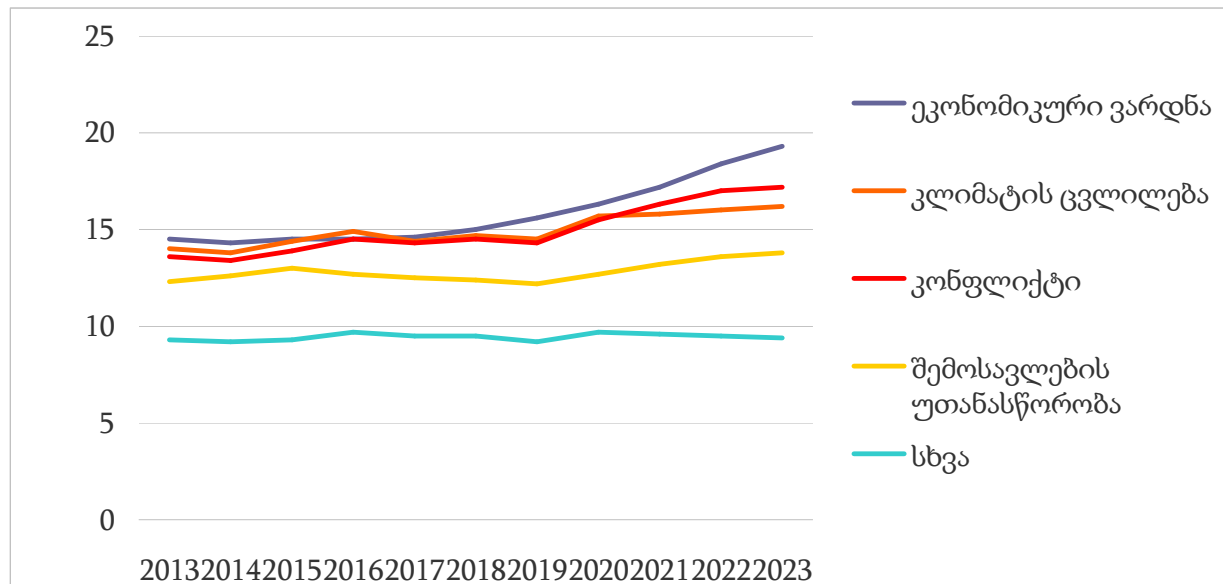

■ მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება ■ უმნიშვნელო გაუმჯობესება ■ არ არის კონფლიქტი
■ უმნიშვნელო გაუარესება ■ მნიშვნელოვანი გაუარესება

წყარო: <https://www.maplecroft.com/products-and-solutions/geopolitical-and-country-risk/insights/-conflict-surges-in-28-countries-global-trade-facing-elevated-threats/>

გაძლიერებული კონფლიქტების შედეგად 2021 წლიდან გაიზარდა სასურსათო დაუცველობის წინაშე მყოფი მოსახლეობის რაოდენობა. სასურსათო დაუცველობაზე კონფლიქტის ზეგავლენის მაჩვენებელმა მნიშვნელოვნად გადაასწრო უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს – კლიმატის ცვლილებას და გავლენა იქონია ეკონომიკურ ვარდნასა და შემოსავლების უთანასწორობაზეც (იხ. დიაგრამა 1).

სასურსათო დაუცველობაზე მოქმედი ფაქტორების ტენდენცია 2013-2023 წლებში (%)

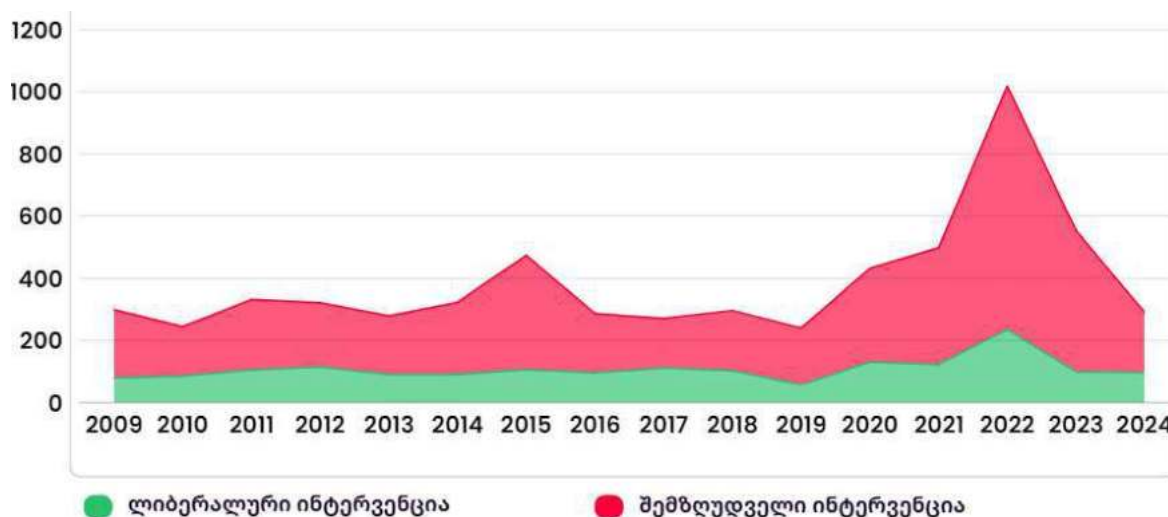

წყარო: FAO et al. file:///C:/Users/user/Downloads/SOFI2024_Report_EN_web.pdf

ბოლოდროინდელი კონფლიქტები მნიშვნელოვნად აისახა Covid-19-ის პანდემიის შედეგად დასუსტებულ მიწოდების ჯაჭვებზე და ფართომასშაბიანი გავლენა მოახდინა გლობალურ ეკონომიკაზე. რუსეთის შეჭრამ უკრაინაში განაპირობა ენერგორესურსებისა და სურსათის დანახარჯების ზრდა. ვინაიდან შეწყდა უკრაინული მარცვლეულის ექსპორტი და სანქციების დანერგვის შედეგად შეჩერდა რუსეთიდან სასუქებისა და ენერგორესურსების ექსპორტი. საომარ მოქმედებებში ჩართულ მხარეებს შორის კონფლიქტის ესკალაციის პარალელურად შესუსტდა მათი დომინანტური პოზიცია მსოფლიო სასურსათო ლანდშაფტში, რაც ბუნებრივია სასურსათო უსაფრთხოებაზეც აისახა (Ben Hassen & El Bilali, 2020). 2023 წლისთვის ომის პირდაპირი შედეგი მსოფლიოს 1 ტრლნ აშშ დოლარზე მეტი დაუფდა (Kinneer, 2024). მიწოდების ჯაჭვებს მოუწია ახალ რეალობასთან ადაპტირება. ამასთან, ჰამასის შეტევამ ისრაელზე შეაფერხა საზღვაო ტრანსპორტირება წითელ ზღვაში. მწვავე გლობალური კონფლიქტების პირობებში სოფლის მეურნეობის სექტორი მაღალი რისკის ქვეშ აღმოჩნდა.

გარდა ამისა, ამავე პერიოდში, მნიშვნელოვნად გაუარესდა აშშ-სა და ჩინეთს შორის დიპლომატიური კავშირები (Tatsushi & Tsuruga, 2024) და გამოიკვეთა გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების კონტურები. გაეროს გენერალური ანსაბლეს (UNGA), საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა (IMF) და მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის (WTO) ემპირიული ანალიზი ვარაუდობს, რომ სავაჭრო და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (FDI) სულ უფრო მეტად იცვლება გეოპოლიტიკური ხაზების გასწვრივ (Hudecz et al., 2024). ამდენად, მსხვილ ეკონომიკურ სახელმწიფოებს შორის სავაჭრო უთანხმოების გამო გეოეკონომიკური ფრაგმენტაცია განსაკუთრებულ პოლიტიკურ და სამეცნიერო ინტერესს იძენს (Aiyar & Ohnsorge, 2024). გამორჩეული ინტერესის ობიექტია აგროსასურსათო ბაზარი, ვინაიდან 2021 წლიდან აგროსასურსათო პროდუქტებზე მნიშვნელოვნადაა გაზრდილი ინტერვენციების მოცულობა (იხ. დიაგრამა 2).

აგროსასურსათო პროდუქტებზე დაწესებული
ინტერვენციების მოცულობა 2009-2024 წლებში

წყარო: აგებულია ავტორთა მიერ Canva-ს გამოყენებით Global Trade Alert-ის მონაცემებზე დაყრდნობით

https://www.globaltradealert.org/sector/011,012,013,014,015,016,017,018,019,021,022,023,024,029/period-from_20090101/period-to_20240926

ცალსახაა, რომ გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების არსებობის ფონზე გაზრდილია აგროსასურსათო პროდუქტებზე დაწესებული შემზღუდველი სავაჭრო ინტერვენციების მოცულობა. აღნიშნული პოლიტიკის ძირითადი განმახორციელებელია აშშ (9,3% – 1035), საფრანგეთი (3,3% – 361), იტალია (3,1% – 342), ინდოეთი (2,8% – 307) და ესპანეთი (2,7% – 295). შესაძლებელია ითქვას, რომ პოლიტიკის დამაზიანებელი გავლენა თანაბარზომიერად ნაწილდება თითოეულ სახელმწიფოზე. მათ შორის გამორჩეული ხუთეულია: ჩინეთი (1,7% – 2000), იტალია (1,6% – 1877), თურქეთი (1,6% – 1855), ესპანეთი (1,6% – 1829) და საფრანგეთი (1,6% – 1819). მოცემულ კლასიფიკაციაში მე-8 და მე-13 პოზიციას იკავებს აშშ და რუსეთი 1,5%-იანი (1697) და 1,3%-იანი (1499) წილებით. გასათვალისწინებელია, რომ აგროსასურსათო პროდუქტებზე დაწესებული შემზღუდველი ინტერვენციებისათვის გამოყენებულია შემდეგი პოლიტიკის ინსტრუმენტები: იმპორტის ტარიფი (686), წარმოების სუბსიდირება (672), ფულადი გრანტი (612), სახელმწიფო სესხი (497) და ფასების სტაბილიზაცია (317).

2024 წლის სექტემბრის მდგომარეობით, 16-მა სახელმწიფომ განახორციელა სურსათის ექსპორტის 22 აკრძალვა, 8 სახელმწიფომ კი – ექსპორტის შეზღუდვის 15 ღონისძიება (World Bank Group, 2024). მიმდინარე ეტაპზე, ქვეყნები აქტიურად იყენებენ სავაჭრო პოლიტიკას სახელმწიფო ინტერესების საპასუხოდ. ისინი აგრძელებენ უფრო ღრმა სავაჭრო ურთიერთობებს მეზობლებთან და იზრდება რეგიონალური სავაჭრო შეთანხმებების რიცხვი. მათი მოცულობა 1990-2023 წლებში გაიზარდა 22-დან 360-მდე (World Trade Organization, 2024).

თანამედროვე ეტაპისათვის დამახასიათებელმა მოვლენებმა აიძულა სხვადასხვა ქვეყნის მთავრობები და ფირმები გადაეხედათ თავიანთი საერთაშორისო კავშირებისათვის და შეემცი-რებინათ გარე შოკების ზემოქმედება. შედეგად, გარე ზემოქმედების შეზღუდვებისა და ინტეგრაციისაკენ მიმართულმა პოლიტიკამ ფართო გლობალური გავრცელება ჰპოვა. ამგვარი ქცევის ძირითადი მოტივები დაკავშირებულია ქვეყნის შიგა ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნებთან, როგორცაა ადგილობრივი წარმოებისა და დასაქმების სტიმულირება, ასევე, ეროვნული

უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. შედეგად, პოლიტიკური მიზეზების გამო „არამეგობრულად“ მიჩნეულ სავაჭრო პარტნიორებთან შემცირდა დამოკიდებულება და გეოპოლიტიკური დაძაბულობა გლობალური ეკონომიკისათვის მთავარ რისკად ჩამოყალიბდა. ქვეყნებსა თუ ეკონომიკურ ბლოკებს შორის სტრატეგიულმა მეტოქეობამ საფრთხის წინაშე დააყენა გლობალური ეკონომიკური და ფინანსური ინტეგრაციის პოლიტიკით განპირობებული გასული ათწლეულების მიღწევები.

მოვლენათა ამგვარი განვითარების ფონზე, კვლავ იზრდება სასურსათო დაუცველობის წინაშე მყოფი მოსახლეობის რაოდენობა. მით უმეტეს მაშინ, როდესაც სავაჭრო ბარიერების გაღწევა ცილდება ორმხრივ კავშირებს. გლობალიზაციის განვითარების კვლადაკვალ სურსათის მიწოდების ჯაჭვებმა რთული და კომპლექსური სახე მიიღო. ამიტომ, სურსათის ბაზარზე დაწესებული ნებისმიერი სახის შეზღუდვა იწვევს გლობალური ბაზრის დამახინჯებას და მიწოდების ჯაჭვის შეფერხებას, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გამძაფრებას.

ამ პირობებში, სამომავლო რაციონალური ღონისძიებების შემუშავებისათვის გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს სასურსათო უსაფრთხოებაზე ე.წ. „კრიზისების“ გავლენის პროგნოზირება. ამჟამად, შესწავლილია რუსეთ-უკრაინის ომის ეფექტი და განსაზღვრულია, რომ იგი გაზრდის ევროპისა და სუბ-საჰარის აფრიკის რეგიონების სასურსათო უსაფრთხოებას შესაბამისად 1,49%-ით და 0,29 %-ით (Xu et al., 2024).

დასკვნა და რეკომენდაციები

მნიშვნელოვანია ყველა ადამიანისთვის ნებისმიერ დროს უზრუნველყოფილი იყოს ფიზიკური, სოციალური და ეკონომიკური წვდომა დიეტური კვებითი მოთხოვნების შესაბამის საკმარის, უსაფრთხო და ჯანსაღ საკვებზე. თუმცა, მიმდინარე გეოპოლიტიკური დისტანცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გლობალური სასურსათო სავაჭრო ნაკადების განსაზღვრაში. კონფლიქტთა მიმდინარეობა, სხვა ფაქტორებთან ერთად, განაპირობებს გლობალური სასურსათო დაუცველობის ზრდას და გავლენას ახდენს მსოფლიო წესრიგის მომავალ განვითარებაზე. მსგავს პირობებში, სასურსათო უსაფრთხოება მსოფლიო მმართველობისათვის გადაუდებელ, საკვანძო საკითხად ფორმირდება.

მიმდინარე ეტაპზე, აუცილებელია გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკების შემცირება და პოლიტიკური არასტაბილურობის გავლენის შეფასება, ასევე, კონფლიქტის რისკის გამოვლენა და დაძლევა. ეკონომიკურ-პოლიტიკური სცენარის ამგვარი განვითარება გადამწყვეტია სურსათის მიწოდების ჯაჭვებისათვის, რომელსაც ამჟამინდელი გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის რისკები მნიშვნელოვნად აფერხებს.

გეოეკონომიკური ფრაგმენტაციის შედეგები გლობალური სასურსათო უსაფრთხოებისათვის შორსმომავალია. ამიტომ, აუცილებელია შეიზღუდოს პოლიტიკური მოტივების დომინანცია ეკონომიკურ რაციონალურობაზე.

ლიტერატურა

1. Aduashvili, L. (2023). Food Security Problems in the Context of Digital Economy Development. *Journal of Innovative Economics and Management*, Vol. 10, No 3. <https://doi.org/10.46361/2449-2604.10.3.2023.47-57>
2. Aiyar, S., & Ohnsorge, F. (2024). Geoeconomic Fragmentation and “Connector” Countries. https://www.ncaer.org/wp-content/uploads/2024/08/NCAER_WP_173_Shekhar-Aiyar_Aug_24.pdf

3. Alvarez, J., Andaloussi, M. B., & Stuermer, M. (2023). Geoeconomic Fragmentation Threatens Food Security and Clean Energy Transition. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/10/03/geoeconomic-fragmentation-threatens-food-security-and-clean-energy-transition>
4. Attinasi, M. G., & Ioannou, D., Lebastard, L. & Morris, R. (2023). Global production and supply chain risks: insights from a survey of leading companies. Economic Bulletin Boxes, European Central Bank, vol. 7
5. Belik, W. (2020). Sustainability and food security after COVID-19: relocating food systems? *Agric Econ*, 8(23). <https://doi.org/10.1186/s40100-020-00167-z>
6. Ben Hassen, T., & El Bilali, H. (2022). Impacts of the Russia-Ukraine War on Global Food Security: Towards More Sustainable and Resilient Food Systems? *Foods*, 11(15):2301. <https://doi.org/10.3390/foods11152301>
7. Campos, R. G., Estefania-Flores, J., Furceri, D., & Timini, J. (2023). Geopolitical fragmentation and trade, *Journal of Comparative Economics*, 51(4), 1289-1315, ISSN 0147-5967. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2023.06.008>
8. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO (2024). The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – *Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*. Rome. <https://doi.org/10.4060/cd1254en>
9. Global Trade Alert (2024). *Number of new interventions per year*. https://www.globaltradealert.org/-sector/011,012,013,014,015,016,017,018,019,021,022,023,024,029/period-from_20090101/period-to_20240926
10. Gramegna, P. (2024). *The new reality of geo-economic fragmentation* – speech by Pierre Gramegna <https://www.esm.europa.eu/speeches/new-reality-geo-economic-fragmentation-speech-pierre-gramegna>
11. Grinin, L. E., Grinin, A. L., & Korotayev, A. (2017). Forthcoming Kondratieff wave, Cybernetic Revolution, and global ageing. *Technological Forecasting and Social Change*, 115, 52-68, ISSN 0040-1625. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.09.017>
12. Hudecz, G., Lauwers, A., Mimir, Y., Schiliuk, G., Ong, L. L., Zhao, H., & Rosario, D. (2024). Geoeconomic fragmentation: implications for the euro area and ASEAN+3 regions. *European Stability Mechanism*, ISBN 978-92-95223-55-4, ISSN 2467-2025, doi:10.2852/9793476. https://www.esm.europa.eu/-system/files/document/2024-10/DP_No23_Geoeconomic_fragmentation.pdf
13. International Monetary Fund (2023). *Committed to Collaboration*. Annual Report 2023. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2023/>
14. Kharaishvili, E. (2021). Food Market Policy Priorities in Georgia. *ICEBI 2021: 15*. International Conference on Economics and Business Innovation. Greece, Athens: <https://waset.org/economics-and-business-innovation-conference-in-october-2021-in-athens>
15. Kharaishvili, E. (2023). Impact of Confrontation on Agro-Food Production: Uncertainties and Expectations. *Proceedings of the National Scientific Conference*. <https://doi.org/10.55896/978-9941-8-5764-5/2023-36-55>
16. Kharaishvili, E., & Gechbaia, B. (2023). The impact of sustainable transportation on the development of food markets. *Innovative Economics and Management*, Volume 10, Issue 2. <https://doi.org/10.46361/2449-2604.10.2.2023.129-139>
17. Kinnear, H. (2024). *Conflict surges in 28 countries, global trade facing elevated threats*. <https://www.maplecroft.com/products-and-solutions/geopolitical-and-country-risk/insights/conflict-surges-in-28-countries-global-trade-facing-elevated-threats/>
18. Müller, B., Hoffmann, F., Heckeley, T., Müller, C., et al. (2020). Modelling food security: Bridging the gap between the micro and the macro scale. *Global Environmental Change*, 63, ISSN 0959-3780. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102085>

19. Norring, A. (2024). Geoeconomic fragmentation, globalization, and multilateralism. *BoF Economics Review*, No. 2/2024, Bank of Finland, Helsinki. <https://nbn-resolving.de/urn:nbn:fi-fe2024031811700>
20. Tatsushi, O., & Tsuruga, T. (2024). Geoeconomic Fragmentation and International Diversification Benefits. *IMF Working Paper WP/24/48*, International Monetary Fund, Washington DC
21. The World Bank (2024). *Food Security Update*. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/-40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-CVIII-September-26-2024.pdf>
22. United Nations (2023). *Goal 2: Zero Hunger*. Sustainable Development Goals. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/>
23. World Bank Group (2024). *Food Security Update | World Bank Response to Rising Food Insecurity*. https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update?cid=ECR_GA_worldbank_EN_EXTP_search&s_kwcid=AL1846813!704632427690!b!!g!!food%20insecurity&gad_source=1
24. World Trade Organization (2024). *Regional Trade Agreements: Database*. <https://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>
25. Xu, Y., Chou, J., Wang, Z., & Dong, W. (2024). Predicting the differences in food security with and without the Russia–Ukraine conflict scenarios over different regions of the world. *Agric Econ*, 12(5). <https://doi.org/10.1186/s40100-024-00296-9>

IMPACT OF GEOECONOMIC FRAGMENTATION RISKS ON FOOD SECURITY: CONCEPTUAL CHALLENGES AND EMPIRICAL TRENDS

Eter Kharashvili

Doctor of Economic Sciences, Professor
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
eter.kharashvili@tsu.ge
<https://orcid.org/0000-0003-4013-7354>

Lela Aduashvili

Ph.D. student
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
<https://orcid.org/0000-0001-5830-6924>
lela.aduashvili@tsu.ge

Annotation

The article analyzes the causes and development trends of geo-economic fragmentation. It evaluates the impact of this fragmentation on food security, identifying the main factors contributing to food security challenges. Conceptual challenges and empirical trends are identified in this direction. It also examines how individual countries engage in food trade interventions and assesses their political-economic behavior. Furthermore, the progress of the deglobalization process is analyzed. Conclusions are drawn, and recommendations have been developed to ensure global food security.

Keywords: *geo-economic fragmentation, globalization, food security, conceptual challenges, empirical trends.*